

Hauard
Džekobson

Ime mi je Šajlok

Ponovo ispričan
Šekspirov
Mletački trgovac

Preveo
Nikola Pajvančić

■ Laguna ■

Naslov originala

Howard Jacobson

SHYLOCK IS MY NAME

Copyright © Howard Jacobson 2016

First published as SHYLOCK IS MY NAME by Howard Jacobson. Howard Jacobson has asserted his right to be identified as the author of this Work in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988. First published by Hogarth in 2016.

Translation copyright © 2017 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

HOGARTH
SHAKESPEARE

„Šekspir nije bio čovek svog doba,
već čovek za sva vremena.“

BEN DŽONSON

Više od četiristo godina Šekspirova dela se izvo-
de, čitaju i vole širom sveta. Reinterpretirana su za
svaku novu generaciju, bilo kao tinejdžerski filmo-
vi, mjuzikli, naučnofantastični filmovi, japanske
ratničke priče ili književne obrade.

U projektu *Hogart Šekspir* priznati i rado čita-
ni književnici današnjice obrađuju Šekspirova dela.
Ovaj serijal prevodi se u više od dvadeset zemalja.

Uspomeni na Vilbura Sandersa

Ne mogu da objasnim kako, tokom mnogih godina prijateljstva i zajedničkog predavanja Šekspira studentima, nikada nismo razgovarali o *Mletačkom trgovcu*. Iskreno se kajem što sada ne možemo da o njemu razgovaramo.

PORCIJA: Ko je ovde trgovac, a ko Jevrejin?

DUŽD: Evo tu obojice, Antonija i starog Šajloka.

PORCIJA: Šajlok vam je ime?

ŠAJLOK: Ime mi je Šajlok.*

* Korišteni su prevodi Šekspirovih dela Velimira Živojinovića, Živojina Simića i Sime Pandurovića. (Prim. prev.)

JEDAN

Bio je to jedan od onih februarskih dana na severu Engleske kada je bolje biti mrtav nego živ, kada je prostor između zemlje i neba tek prorez za pisma stešnjenog svetla, a samo nebo nepojmljivo obično. Pozornica nedostojna tragedije, čak i tu gde mrtvi mirno poživaju. Na groblju su dva čoveka, zaokupljeni sentimentalnim dužnostima. Ne dižu pogled. U tim krajevima morate voditi rat protiv vremenskih prilika, ako ne želite da i sami postanete deo farse.

Znaci baš takve borbe urezani su u lice prvog ožalošćenog, čoveka srednjih godina i promenljivog držanja, koji ponekad hoda oholo, visoko dignute glave, a ponekad se grbi kao da ne želi da ga primete. I njegova usta se, takođe, mrdaju i zavaravaju. Usne su mu jednog časa iskrivljene u prezrivom osmehu, a u sledećem su mekane i otvorene, čini se da ih je lako nagnječiti, poput letnje voćke. On je Sajmon Strulović – bogat, plahovit, uvredljiv filantrop,

čovjek čija oduševljenja povremeno narastaju a povremeno slabe, vlasnik brižljivo sakupljene zbirke anglo-jevrejske umetnosti dvadesetog veka i starih Biblija, strastven ljubitelj Šekspira (za čiju je genijalnost i pustolovni sefardski lik nekada jedino objašnjenje nalazio u pretpostavci da je prvobitno prezime piščevih predaka bilo Šapiro, ali sada više u to nije siguran), vlasnik počasnih doktora-ta sa univerziteta u Londonu, Mančesteru i Tel Avivu (ni u taj doktorat iz Tel Aviva više nije toliko siguran) i otac kćerke koja počinje da skreće s pravog puta. Tu se nalazi da bi osmotrio spomenik nedavno podignut na majčinom grobu, sada pošto je prošlo dvanaest meseci žalosti. U tom periodu nije svesno tugovao za njom – bio je previše zaokupljen kupovanjem i davanjem na pozajmicu umetničkih dela, previše zaokupljen svojim fondacijama i stipendijama, ili „dobrotvorenjem“, kako je to njegova majka zvala, s mešavinom ponosa i brige (nije želela da propadne deleći novac), previše zaokupljen poravnavanjem računa u mislima, previše zaokupljen svojom kćerkom – ali namerava da se zbog toga iskupi. Uvek ima vremena da se bude bolji sin.

Ili bolji otac. Je li moguće da se on to zapravo sprema da oplakuje kćerku? Iver ne pada daleko od klade. Njegov otac je jednom njega kratko oplakivao. „*Za mene si mrtav!*“ A zašto? Zbog veroispovesti njegove neveste. A ipak njegov otac nije bio ni najmanje religiozan.

„*Bolje da mi ležiš mrtav tu kraj nogu...*“

Da li bi to zaista bilo bolje?

Nikada nam nije dosta umiranja, misli on, dok se vuče između neukrašenih nadgrobnih spomenika. „Mi“ – ta

ideja o pripadanju koju nekada prihvata, a nekada ne. Stižemo, srećni što smo živi, nosimo sve što imamo na štapu preko ramena i smesta tražimo gde ćemo sahraniti decu koja su nas izdala.

Možda zbog tog besa koji prethodi svim sahranama, tom mestu nedostaje uteha koju pruža lepota. U svojim studentskim danima, kada u njegovom rečniku nije postojala reč „mi“, Strulović je napisao rad o slici *Vaskrsenje, Kukhem* Stenlija Spensera, u kome se divio metežu Spenserovih grobova, nabreklih od spremnog života, mrtvih koji žure ka onome što sledi. Ovo, međutim, nije porta seoske crkve u Berkširu; ovo je groblje onih bez Mesije, u Getliju, u Južnom Mančesteru. Gde ne sledi ništa. Ovde je svemu kraj.

Na zemlji se zadržalo malo snega, koji postaje prljavocrn na mestima gde se ugnezdio u granitu grobova. Biće tu sve do ranog leta, ako leto uopšte stigne.

Drugi čovek, koji je tu bio davno pre Strulovićevog dolaska i koji se nežno obraća osobi u grobu potpuno izlizanog kamena, jeste Šajlok, takođe kivan i plahovit Jevrejin, mada je njegova srdžba pre zajedljiva nego žustra, a njegova plahost jenjava kada može da uživa u društvu svoje supruge Lee, sahranjene duboko ispod snega. Njegova ličnost je manje izdvojena od Strulovićeve, ali možda baš zbog toga izaziva više podela među ljudima. Ne postoje dva čoveka koji o njemu misle isto. Čak i oni koji ga bezrezervno preziru, preziru ga sa različitim stepenima bezrezervnosti. Muče ga problemi s novcem koji ne muče Strulovića, ne sakuplja ni umetnička dela ni Biblije, i teško mu je da bude velikodušan kada drugi nisu velikodušni

prema njemu, što bi neki ocenili kao potpuno suprotno duhu velikodušnosti. Što se njegove kćerke tiče, o njoj bolje i da se ne govori.

On nije povremeni posetilac groblja, kao Strulovič. On ne može da ode i da misli o nečem drugom. Zato što nije čovek koji ume da zaboravi i koji ume da prašta, za njega nikada nije postojalo i nikada neće postojati ništa drugo.

Strulovič zamišljen zastaje i oseća Šajlokovo prisustvo pre nego što ga vidi – to je udarac u potiljak, kao da je neko na groblju bio toliko drzak da baci grudvu.

Reči „Najdraža moja Lea“, bačene poput blagoslova u ledeni grob, dopiru do Strulovičevih ušiju. Tu će biti mnogo Lea. Strulovičeva majka je bila Lea. Ali ime ove Lee privlači večnu žalostivost i Strulovič je, kao proučavalac supružničke tuge i očinskog gneva, nepogrešivo prepoznaje. Lea koja je kupila Šajloku prsten još dok je bio momak. Lea, majka Džesike, koja je taj prsten ukrala da bi kupila majmuna. Džesika, oličenje podmundosti. Šajlok taj prsten ne bi dao ni za sve majmune u divljini.

Ne bi ni Strulovič.

Dakle, to „mi“ ipak Struloviču nešto znači. Vera koju Džesika skrnavi je *njegova* vera.

To je, u svakom slučaju, sve što je Struloviču potrebno da ga prepozna. Potpuno je ubeđen. Naravno da je Šajlok tu, među mrtvima. A kada to nije bio?

Sa jedanaest godina i prerano niklim brčićima, prepametan za svoje dobro, išao je s majkom u kupovinu u robnu kuću, kada je ona videla Hitlera kako kupuje afteršejv.

„Brzo, Sajmone!“, naredila mu je. „Trči i zovi policajca, ja ću ostati ovde da pazim da ne pobegne.“

Nijedan policajac nije, međutim, želeo da poveruje da je Hitler u prodavnici i ovaj je na kraju izbegao nadzoru Strulovičeve majke.

Ni Strulovič nije verovao da je Hitler u prodavnici. Pošto su se vratili kući, našalio se o tome pred ocem.

„Ne budi drzak prema majci“, rekao mu je otac. „Ako je rekla da je videla Hitlera, onda je videla Hitlera. Tvoja teta Eni je lani na pijaci u Stokportu naišla na Staljina, a kada sam ja bio u tvojim godinama, video sam Mojsija kako vesla na jezeru Hiton park.“

„To nije moguće“, rekao je Strulovič. „Mojsije bi samo razdvojio jezero.“

A za tu dovitljivu opasku morao je da ode u svoju sobu.

„Osim ako to možda nije bio Noje“, doviknuo je Strulovič sa vrha stepenica.

„A zbog toga“, rekao je njegov otac, „nećeš dobiti ništa za jelo.“

Majka mu je kasnije prokrijumčarila sendvič, kao što bi Rebeka Jakovu.

Stariji Strulovič bolje shvata jevrejsku maštu – zašto ona ne trpi ograničenja hronologije ili topografije, zašto nikada ne može da prepusti prošlost prošlosti i zašto je njegova majka verovatno zaista videla Hitlera. On nije talmudista, ali povremeno pročita poneku stranicu iz male antologije najboljih odlomaka, objavljene u privatnom izdanju. Kod Talmuda je najbolje što omogućava buntovnom inadžiji poput njega da se raspravlja licem u lice sa drugim, davno pokojnim buntovnim inadžijama.

Šta to reče da misliš, Raba bar Nahmani? Ma jebi se!
Pa da li ipak postoji onaj svet? Koji je tvoj stav, rabine?
Raba bar Namani, zbacujući sa sebe navoštene mrtvač-
ki pokrov, Struloviću pokazuje srednji prst.

Ono davno je sada a negde drugde je ovde.

Samo bi budala rizikovala Šajlokovo nezadovoljstvo pitanjem zašto je Lea sahranjena među pokojnicima Getlija. Pojedinosti ukopa – svako kada i svako gde – njemu su krajnje nebitne. Ona je pod zemljom i to je dovoljno. Živa mu je bila svugde. Mrtva – odavno je odlučio – biće isto. Okretaće se sa planetom. Večito prisustvo, nikada daleko od njega, kuda god da kroči.

Strulović, znatiželjan i zagledan, napet kao manji instrument naštimovan u skladu sa većim, neprimećen posmatra. Tu će, bude li morao, stajati čitav dan. Po Šajlovom držanju – načinu na koji naginje glavu, klima, skreće pogled ali nikada ne gleda nešto konkretno, posmatra krajičkom oka, kao zmija – može da zaključi kako je potpuno posvećen i unet u razgovor sa Leom, da na taj razgovor ne deluje ništa iz spoljnog sveta, i da više nije bolan – topao je ali živahan, pomalo čak i svakodnevan dijalog. Šajlok sluša isto koliko i govori, razmišlja o njenim rečima, mada ju je sigurno mnogo puta čuo kako govori isto. U jednoj ruci drži džepnu knjigu, smotanu kao pravni dokument ili gangsterski svežanj novčanica, i svaki čas je žustro otvara, kao da će istrgnuti stranicu, pa joj tihim glasom čita, pokrivajući usta kao što osoba previše uzdržana da se glasno veseli prigušuje smeh. Ako je to smeh, misli Strulović, to je smeh pred

kojim je još dugačak put – smeh mozga. Priseća se jedne Kafkine rečenice (šta je još jedan nesrećni sin, na ovom bojnom polju istih takvih?): *smeh iza koga nema pluća*. Poput Kafkinog, možda. I mog?, pita se Strulović. Smeh koji je predubok za pluća? Što se šala tiče, ako su to uopšte šale, isključivo su privatne. I možda, neukusne.

On se ovde oseća kao kod kuće baš koliko ja ne, misli Strulović. Kod kuće među nadgrobnim spomenicima. Kod kuće u braku.

Strulovića probada bol zbog razlike između Šajlokovih i svojih životnih okolnosti. On se u bračnim pitanjima nije baš proslavio. On i njegova prva žena zajedno su sebi od života napravili mali pakao. Je li to zato što je ona bila hrišćanka? („*Gai in drerd!*“, rekao je njegov otac kada je saznao da mu se sin ženi inoverkom. „Idi u pakao!“ I to ne u bilo koji pakao, već u najvatreniji krug, gde idu oni što se žene inoverkama. A noć pre venčanja je na sekretarici ostavio još nedvosmisleniju poruku: „Za mene si mrtav.“) Njegov drugi brak, ovog puta sa kćeri Avramovom, zbog koga je njegov otac povukao kletvu i preko telefona ga nazvao Lazarom, doživio je nagao, ošamućujući kraj – poništenje svih osećanja, nalik na čekanje vesti koje se nadate da nikada neće stići – kada mu je žena doživela moždani udar na četrnaesti rođendan njihove kćeri i gotovo sasvim izgubila pamćenje i moć govora, i kada je on, zbog toga, isključio deo srca u kome je postojao kao muž.

Brak! Izgubiš oca ili izgubiš ženu.

Samosažaljenje mu nije strano. Lea je življa za Šajloka nego što je sirota Kej živa za mene, misli, i prvi put tog dana oseća studen.

Primećuje, posmatrajući Šajloka, mišićavu napetost u njegovim leđima i vratu. To ga podseća na lik iz jednog njegovog omiljenog stripa od pre mnogo godina, boksera, ili beše rvača, koga su uvek crtali okruženog talasastim linijama, da nagoveste polje sile. Kako bi crtali mene?, pita se Strulović. Kakve bi šare opisale ono što ja osećam?

„Zamisli samo“, kaže Šajlok Lei.

„Šta da zamislim, ljubavi moja?“

„Neko zavidi Šajloku.“

Kako je divan njen smeh.

Šajlok je odeven u dugački crni kaput, izgleda da pazi da mu skuti ne dodirnu sneg i sedi, nagnut napred – ali ne toliko napred da kaput zgužva – na sklopivom tronošcu kakve ljubitelji opere iz bogate okoline Londona nose sa sobom u Glajndborn.* Strulović ne uspeva da zaključi o kakvim namerama govori njegov šešir. Kada bi ga pitao, Šajlok bi mu odgovorio da je namera da mu zagreje glavu. Ali to je fedora – obeležje čoveka koji vodi računa o svom izgledu. Kicoški šešir, nakrivljen s trunkom vesele pretnje, u suprotnosti sa odsustvom bilo kakvog belega ili uspomene na veselje na licu.

Strulovičeva odeća je uzdržanija, njegov kaput kolekcionara umetničkih dela nalik je na misnu košulju, okovratnik njegove snežnobe košulje zakopčan do grla, bez

* *Glyndebourne* – operski festival koji se svake godine održava na istoimenom vlastelinskom imanju u blizini Londona. (Prim. prev.)

kravate, u stilu savremenog *kvatročenta*. Šajlok, sa držanjem opasnog usamljenika, više je ovozemaljska pojava i moglo bi se pomisliti da je bankar ili advokat. Mogao bi biti čak i Kum.

Struloviću je drago što je došao da se pokloni senima svoje majke i pita se je li za to nagrada ovaj razgovor pored groba kome sada svedoči. Je li to ono što dobiješ kada si dobar sin? Ako je tako, trebalo je i ranije da proba. Sem ako ne postoji neko drugo objašnjenje. Da li čovek prosto vidi ono što je dostojan da vidi? U tom slučaju nema svrhe ići i gledati: morate sve pustiti da samo dođe kod vas. Načas se bavi mišlju kako je Šekspir, čiji su se preci možda nekada prezivali Šapiro pa su prezime promenili da bi bili bezbedniji, takođe dozvolio Šajloku da dođe do njega. Dok se vraća kući iz pozorišta, vidi duhove i piše po tablicama, i pogleda izvan sebe taman dovoljno da uoči Antonija kako pljuje na to nakaradno stvorenje, Jevrejina.

„Ehej! Jevrejin! Jesi li to ti, rođače?“, pita Šekspir.

To je *judenfrei* elizabetanska Engleska. Otud njegovo iznenađenje.

„Ššš“, kaže Jevrejin.

„Šajlok!“, usklikne Šekspir nesmotreno. „Moj rođak Šajlok ili sam ja hrišćanin!“

Šapiro, Šekspir, Šajlok. Porodična veza.

Strulović je tužan što ne pripada. Prava šteta što njegovo ime ne sadrži ššš.

Struloviću je, u svakom slučaju, očigledno da je stvar u prijemčivosti, i da se oni koji nešto aktivno traže bave

uzaludnim poslom. On zna za pitoreskno jevrejsko groblje na venecijanskom Lidu – nekada napušteno, ali nedavno obnovljeno, u skladu sa novim evropskim duhom plaćanja odštete – mesto sumorne melanholije i iznenadnih prodora surovog svetla, gde čempresi čuvaju stražu, i gde je jedan grozničavi ispravljач nepravdi, njegov poznanik, bezbroj puta hodočastio, siguran da će ga, pošto Šajlok ni mrtav ne bi hteo da ga vide sa turistima što ližu sladoled u Venecijanskom getu, naći baš tu, skrhanog i ogorčenog, kako lebdi među propalim nadgrobnim spomenicima i mrmlja molitvu za svojih nekoliko mrtvih. Međutim, uzalud. Veliki nemački pesnik Hajne – čovek jednako nespreman da koristi reč „mi“ koliko i Strulovič, a sutradan jednako u nju zaljubljen – išao je u istovetan sentimentalni „lov na snove“, takođe bezuspešno.

Međutim, lov na Šajloka – gde je toliko toga nerešeno i gde još toliko toga treba ispuniti – nikada ne prestaje. Supruga Sajmona Struloviča, sva uzdrhtala i luda za Jevrejima, hrišćanka Ofelija-Džejn, pokazala ga je kako hramlje niz stepenice Rijalta i nosi lažnu torbu *Luj Viton* punu lažnih *Danhil* satova, dok su večerali pored Kanala grande. Bili su na medenom mesecu i Ofelija-Džejn je želela da uradi nešto jevrejski lepo za svog novopečenog muža. (On joj nije rekao da ga je otac verbalno sahranio noć pred njihovo venčanje. To joj nikada neće reći.) „Vidi, Saje!“, rekla je povlačeći ga za rukav. Taj pokret mu je zasmetao, zbog brige koju je poklanjao svojoj odeći. Zbog čega mu je možda bila potrebna čitava večnost da pogleda u pravcu njenog prsta, a kada je napokon pogledao, nije video ništa.

U nadi da će doći do drugog susreta, vodila ga je tamo svake preostale noći njihovog medenog meseca. „*Oy gevalto*, vratismo se na Rijalto“, požalio se naposljetku. Ona je zagnjurila lice u šake. Smatrala je da je on nezahvalan i neozbiljan. Posle pet dana braka već je mrzela njegove narodske jidišizme. Oni su umanjivali veličanstvenost koju je priželjkivala za njih oboje. Venecija je bila njena ideja. Da ga poveže s korenima. Jednako je mogla da predloži i Kordobu. Udala se za njega da bi se približila tragičnom istorijskom iskustvu Hebreja, nedaćama plemenite rase Ladina, a on je mogao samo da je *oy gevaltuje* nazad u nekakav smradni balto-slovenski štetl pun krom-piroglavih geaka što večito sležu ramenima.

Mislila je da će joj srce stati. „Reci mi da nisam uspehla da se udam za nekakvog jidiš-šaljivdžiju“, moljaka la je dok su se lutajući vraćali u hotel. Osećao je njeno drhturenje pored sebe, poput jedrenjaka sa pet jarbola. „Reci mi da nisi nekakav komedijaš.“

Stigli su na Kampo Santa Marija Formoza, gde je on zastao i privio je uza sebe. Mogao je da joj kaže kako je ta crkva podignuta 1492, u godini kada su Jevreji prognani iz Španije. Poljubi me da to ispraviš, dušo, mogao je da kaže. Poljubi me da pokažeš da ti je žao. A ona bi to uradila, zamišljajući ga kako odlazi iz Toleda sa svojom svitom, kako se poslednji put moli u sinagogi Ibn Šošān, pravog držanja, odbijajući da izda svoju veru. Da, na plemenitom, proganjanom licu svog crnobradog muža hidalga ona bi ostavila zvezdu od karmina. „Samo napred, moj gospodaru, budi hrabar i neka te prati Gospod Avramov i Mojsijev. Ja i deca uskoro stižemo za tobom.“ On joj, međutim, nije

rekao ništa slično i nije joj pružio takvu priliku. Umesto toga, agresivno glumeći budalu, huktao je haringe, knedle i boršč u njeno napeto lišće, fatalizam sela gde ne zalaze ni svetlost ni učenost, praznoverice *šmendrika* po imenu Mojše i Mendel, ubijenih u pojam od dirinčenja. „Haim Jankel, trgovac pantljikom“, rekao je, svestan koliko joj takvo ime nimalo neće biti zabavno, „žali se dobavljaču u *Harodsu* što ovaj nikada ne kupuje pantljiku od njega. 'Dobro, dobro', kaže dobavljač, 'pošalji mi dovoljno pantljike da se rastegne od vrha tvog nosa do vrha tvog penisa.' Dve nedelje kasnije u magacin *Harodsa* stiže hiljadu kutija pantljike. 'Šta to dođavola izvodiš?', urla nabavljač na Haima Jankela preko telefona. 'Rekao sam dovoljno pantljike od vrha tvog nosa do vrha tvog penisa, a ti si mi poslao hiljadu kilometara pantljike.' 'Vrh mog penisa', kaže Haim Jankel, 'nalazi se u Poljskoj.'“

Ona je zurila u njega sa užasnutom nevericom. Bila je niža od njega, nežno građena, prelepa u toj gotovo dečakskoj krhkosti. Njene oči, malčice prekrupne za njeno lice, behu zasenjeni virovi povređene zbunjenosti. Svako bi pomislio, pomislio je, zagledan duboko u njih, da sam joj upravo rekao kako nam je neko blizak umro.

„Vidiš“, rekao je popuštajući, „nemaš razloga da brineš, nisam nikakav komedijaš.“

„Dosta“, zamolila je.

„Dosta Poljske?“

„Umukni više o Poljskoj!“

„Moji, Ofelija...“

„Tvoji su iz Mančestera. Zar ti to već nije dovoljno strašno?“

„Vic ne bi upalio da sam poentu preselio u Mančester.“

„Vic i ovako ne pali. Nijedan tvoj vic ne pali.“

„A šta je s onim kada doktor kaže Mojšeu Grinbergu da prestane da masturbira?“

Kampo Santa Marija Formoza zasigurno je svedočio brojnim uzdasima, ali retko koji beše žalostiv poput tog uzdaha Ofelije-Džejn. „Preklinjem te“, rekla je, gotovo se presamitivši. „Na kolenima te preklinjem – dosta viceva o tvojoj stvari.“

Istresla je reč iz sebe kao da je neželjeno nabacivanje nekakvog smrdljivog neznanca.

„Luckasta stvar je igračka puka“,* bilo je jedino što je smislio da kaže.

„Onda je vreme da prestaneš da se igraš s njom.“

Strulović joj je pokazao ruke.

„Metaforički, Sajmone!“

Došlo joj je da zaplače.

I njemu isto.

Oklevetala ga je. On da se igra? Kako do sada nije znala da u njemu nema ni trunke razigranosti?

A njegova stvar... zašto ju je tako nazvala?

I to još na medenom mesecu, da sve bude gore.

To je bilo tragično mesto, a ne stvar. Objekat bezbrojnih komičnih priča, baš zato što ni najmanje nije komično. Citirao joj je Bomaršea: „Žurim da se svemu smejem iz straha da ću morati da zbog svega plačem.“

„Ti? Da plačeš? Kada si ti poslednji put plakao?“

* V. Šekspir, *Bogojavljenjska noć*, 5. čin, 1. scena. (Prim. prev.)

„Sada plačem. Jevreji se šale, Ofelija-Džejn, zato što im nije zabavno.“

„Onda bih ja bila dobra Jevrejka“, rekla je, „zato što nije ni meni.“

Kada majke vide šta se desilo s njihovim malim dečaci-ma, mleko im u grudima presahne. Mladi Strulović je, krstareći kroz religije sveta, to čuo na baštenskoj zabavi koju je priredio jedan daleki potomak kardinala Njumena u Oksfordu. To mu je saopštila bahajska doktorka psihi-jatrije po imenu Judžinija Karlov, čija je specijalnost bila unutarporodična trauma zbog obrezivanja.

„Sve majke?“, upitao je.

Dovoljan broj majki vašeg porekla, rekla mu je, da objasni zašto posle tetoše sinčiće. Moraju da iskupe dvo-struku krivicu. Što su dozvolile da se prolije krv i što zadržavaju mleko.

„Zadržavaju mleko? Šalite se?“

Strulović je bio siguran da je bio dojen. Ponekad oseća kao da je i dalje dojen.

„Svi ljudi vašeg porekla misle da su obilato sisali“, rekla mu je Judžinija Karlov.

„Hoćete da kažete da nisam?“, rekao je.

Odmerila ga je od glave do pete. „Ne mogu da tvrdim sa sigurnošću, ali slutim da zapravo i niste.“

„Izgledam pothranjeno?“

„Nimalo.“

„Onda nekako uskraćeno?“

„Ne uskraćeno, već osujećeno.“

„Za to je kriv moj otac.“

„Ah“, rekla je Judžinija Karlov, kuckajući se po nosu, „nema kraja zlodelima za koja su kadri ti dželati što ih zovemo očevi. Svoju mušku decu prvo osakate a onda ih kinje.“

Zvuči tačno, pomislio je Strulović. S druge strane, njegov otac je voleo da ga zabavlja anegdotama i prostačkim šalama. A ponekad bi mu, dok šetaju, odsutno razbarušio kosu. To je spomenuo Judžiniji Karlov, a ona je odmah-nula glavom. „Oni vas nikada ne vole. Ne vole vas iskreno. Trajno su isključeni iz večitog igrokaza griže savesti i kompenzacije koju su sami započeli, pa tako trajno odbačeni i besni pokušavaju da se iskupe putem grubijanskih izraza naklonosti i smešnih priča. To je ono jetko čvorište koje ih povezuje.“

„Koje povezuje oca i sina?“

„Koje povezuje ljude vaših uverenja, penis i vic.“

Ja nisam čovek nikakvih uverenja, želeo je da kaže Judžiniji Karlov. Mene tek treba uveriti. Umesto toga ju je pozvao da se vide još neki put.

Burno se nasmejala. „Mislite da želim da se upuštam u sve to?“, upitala je. „Mislite li da sam luda?“

Sirota Ofelija-Džejn, koja je verovatno bila luda, davala je sve od sebe za onih nekoliko godina koliko su proveli zajedno, da im brak uspe. Ipak, na kraju je on bio previše za nju. Duboko u sebi, slagao se s njom. Uznemiravao je, pa čak i plašio ljude. Bilo je to zbog njegovog otrovnog izrugivanja. Zbog ironija koje uživaju u smrti. Pri-pada li on ili ne? Je li zabavan ili nije? Njegova pogubna

neodlučnost zbog koje svi koji ga poznaju – Ofelija-Džejn više od drugih – moraju da plate.

„Znaš, mogao si samo da me voliš“, rekla je tužno onog dana kada su se složili da se razvedu. „Bila sam spremna da učinim sve da bi ti bio srećan. Mogao si da jednostavno uživaš u našem zajedničkom životu.“

Poslednji put ju je obgrlio i rekao da mu je žao. „Stvar je samo u tome da smo to što jesmo“, rekao je.

„Mi!“

Bilo je to poslednje što je rekla pre nego što je otišla.

Postojala je jedna mala uteha. Bili su doslovno deca kada su se venčali i još su bili doslovno deca kada su se razišli.

Mogli su da raskrste jedno s drugim a da im još ostane dovoljno života u kome će početi iznova. A svoje dece nisu imali – taj izvor sveg ljudskog nezadovoljstva.

Sam razvod je, međutim, za oboje bio gorki pelin. I na kraju ona nije mogla da se obuzda. Mada je verovala da su Jevreje oduvek užasno klevetali, kada su konačni papiri stigli na potpisivanje, ipak ih je ocrnila, kroz lik svog muža, na uobičajeni način. „Jesi li sada srećan što si dobio svojih po kila mesa?“, pozvala je da ga pita.

Optužba ga je duboko povredila. Mada još nije bio ludo bogat, u brak je novac doneo on. A ono što nije potrošio na nju, išlo je, čak i tih ranih godina, na zamisli koje je ona odobrila i koje će uvek nositi njeno ime. Verovao je da je brakorazvodni sporazum bio i više nego velikodušan prema njoj. I u srcu je znao da i ona tako misli. Međutim, eto ga – drevna ljaga. Nije mogla da se obuzda. Tako da je ljaga bila i na njoj.

Telefon mu se u ruci pretvorio u zmiju otrovnicu. Ne iz besa, nego iz strave, ispustio ga je na pod.

Sutradan joj je pisao i rekao da će nadalje komunicirati isključivo preko advokata.

Ali čak i pošto se ponovo oženio, patio je za njom. Uprkos aluziji na po kila mesa? Razmišljao je o tome. Uprkos njoj ili baš zbog nje?

Čajnik koji gledaš nikad neće provreti, ali Šajlok koga gleda Strulović trese se kao ključali lonac. Pažnju mu ne skreće napetost, nemir, neurastenična uzrujanost. U ovoj prilici, Strulovićevi. Svestan njegovog prisustva, Šajlok se malčice pomera na glajndbornskom tronošcu i mrda ušima. Mogao bi biti egipatsko božanstvo s glavom mačke.

„Šta će biti s nama?“, pita on Leu.

„S nama?“

„Sa našim narodom. Nema nam pomoći.“

„Za svakoga ima pomoći. Budi samilostan.“

„Ne bi to trebalo da osećam kao samilost. Trebalo bi to da osećam kao lojalnost.“

„Onda budi lojalan.“

„Trudim se, ali oni iskušavaju moje strpljenje.“

„Ljubavi moja, ti nemaš strpljenja.“

„Nemaju ga ni oni. Posebno sami prema sebi. Imaju više razumevanja za one koji ih mrze.“

„Pssst“, kaže ona.

Tragedija je u tome što ona ne može da pogladi njegov vrat i rastera talasaste linije.

* * *

Kada je Lea bila u poodmakloj trudnoći, zvala bi Šajloka da joj priđe i da položi šaku na njen stomak. Da oseti ritanje. Njemu se dopadala ideja da mala osoba unutra jedva čeka da im se pridruži.

Džesika, dete moje.

Sada je Lea obznanjivala svoje prisustvo. Jedva primetno gurkanje, kao da neko stvorenje kopa tunele u zemlji ispod njega. „Lepo rečeno, krtice stara“, misli on. Znao je zbog čega ga ona gurka. Jedna njegova karakterna osobina koja joj se nikada nije sviđala bila je njegova društvena okrutnost. Zadirkirao je ljude. Postavljao im zagonetke. Puštao ih da čekaju. Terao ih da oni dođu kod njega. A isto je sada radio sa Strulovićem, nije mu pokazivao da zna da je on tu, iskušavao je njegovu izdržljivost. Otud taj njen pokret, da ga podseti na obaveze.

Tek pošto se Šajlok okrenuo, Strulović je video da su mu obrazi i brada neobrijani – nije to bila baš brada, već pre nešto nalik na čvornovatu kožu. Ništa na njegovom licu nije dozvoljavalo mekotu, ali se u ženinom društvu ono blago zarilo, a ostaci svadljivog osmeha ostali su u surovim brazdama oko očiju koje je pokazao Struloviću. „Ah!“, rekao je, pošto je sklopio džepnu knjigu koju je čitao, ponovo je smotao i prilično je pažljivo vratio u džep kaputa. „Evo ga pravi čovek.“

DVA

Živeo jednom u velikoj kući jednako udaljenoj od Motram Sent Endrua, Olderli Edža i Vilmsloua – u samom srcu onoga što agenti za nekretnine i dalje zovu Zlatni trougao – medijski mogul koji je pušio travu i koji se gnušao trave i medija, naslednik farmaceutskog bogatstva koji se zalagao za pravednu preraspodelu svakog bogatstva sem svog, utopista koji je gajio nepoverenje prema idejama društvenog napretka, ljubitelj gregorijanskog pojanja koji je fantazirao da postane rok legenda, hiroviti borac za očuvanje prirode koji je sinovima kupovao brze automobile u kojima su jurili po baš onim seoskim putevima koje je želeo da očuva. Ako zvuči kao mnogi ljudi, to je zato što se u njemu kriju mnogi ljudi. Ipak, on je bio samo jedan čovek, jedan jedini nervozni džak idealističke zavisti. „Ponekad“, rekao je svojim studentima na poslovnoj školi u Stokportu, gde

je bio dekan, „čak i srećni i daroviti ljudi mogu osećati da im život opterećuje zbunjujuća tuga.“

„Nije valjda“, govorili su studenti iza njegovih leđa.

Piteru Šelkrosu MBE* jedan dan je postao isti kao svaki drugi. Jutarnji radio-intervju uživo na bilo koju temu, popodnevno predavanje studentima o merkantilizmu i otuđenju – svake druge nedelje je naslov predavanja menjao u „Novac i alijenacija“ – a onda vožnja kući u rano predvečerje, u srce Zlatnog trougla, gde ga čekaju čisti skoč i grimizni kućni mantil, i gde udobno može da besni zbog lažnih vila i vlastelinskih kuća koje su padale u ruke Strulovićima i njima sličnima. Svake večeri je besneo u isto vreme, izgovarao iste reči i osećao isto probadanje u grudima. Navika, međutim, nikako nije ublažavala žustrinu njegove zlovolje. Samo neko ko je i sam uživao u dobrobitima velikog bogatstva može toliko da besni zbog bogatstva drugih – razlika je u tome što on svoje nije morao da zaradi, a ta činjenica ga je takođe, iz nekog razloga, pekla.

„Osećate li neki miris?“, pitao bi goste, otvarao vrata u dvorište, a kada bi oni iscrpli mogućnosti – neko pali lišće u susednom okrugu, konjska balega, neispravna kanalizacija, saharska prašina – on bi protrljao vrhove prstiju i rekao: „Ne, ništa od toga, zadah koji ja osećam je zadah profita... prljavih profita.“

Mada se brinuo zbog mogućeg dejstva prljavih profita na kvalitet vazduha, živu ogradu i njegovu kćer jedinicu

* *Member of the Most Excellent Order of the British Empire* – britansko odlikovanje za dostignuća u umetnosti, nauci, dobrotvornom radu itd. (Prim. prev.)

Anu Liviju Plurabelu Kleopatru Lepotu Večnu Radost Kristinu – Kristina je bilo ime hirovite manekenke iz visokog društva kojom se nesmotreno oženio i čiji se uticaj na njega pružao sve do njegovih prugastih crveno-belih čarapa i pomodno špicastih, visokih cipela sa đonom od prirodne gume – Šelkros je umeo da se pred svojim akademskim kolegama često hvali bogatim pop zvezdama i fudbalerima koji su mu bili komšije. To nije trebalo greškom shvatiti kao licemerje. Čovek može da se hvališe a da ipak očajava.

„Ako si želela život pop zvezde, Kristina, trebalo je da pobegneš sa nekom pop zvezdom“, rekao je svojoj ženi one noći kada je češirska policija izvršila prepad na žurku na kojoj je sve bilo dozvoljeno, a koju je ona priredila za Plurabelin šesnaesti rođendan. Zapravo, on je trebalo da pobegne sa nekom pop zvezdom. Ili još bolje, trebalo je da *bude* pop zvezda.

Policiju nije privukao amil-nitrit, već amplifikovana muzika. A pozvao ih je ritam-gitarista, koji je živeo kilometar daleko. Žalio se kako ne čuje sebe dok vežba. Čak i bučni ljudi mogu da zahtevaju mir. To je njihovo ljudsko pravo.

Pošto je o tome nedelju dana razmišljala, Kristina Šelkros je uradila tačno ono što je njen muž predložio, mada bekstvo u tom slučaju nije značilo ništa više od selidbe na drugu stranu manježa, gde su pop zvezde nicale kao pečurke. „U svakom slučaju, odatle ću moći da je držim na oku“, rekla je mužu. „I dalje bih radije da ti podižeš Plurabelu. Ženskoj deci je potreban primer oca, a ona više voli tebe nego mene. To vam je zajedničko.“

Pošto je bio otuđen od samog sebe, pošto ga je žena ponizila, pošto se razočarao u sinove koji su se zaposlili u bankama dovoljno nepristojnim da propadnu, pošto ga je obuzimala depresija zbog cinizma njegovih studenata, pošto ga je zgražavala socijalna degradacija Zlatnog trougla i pošto je ionako očekivao da će umreti rano, baš kao i njegovi roditelji, babe i dede, Šelkros je svojim advokatima ostavio uputstva za brigu o Plurabeli. „Ako se uzmu u obzir veličina njenog bogatstva i blagost njene prirode, Pluri će se naći na milost i nemilost svakog grebatora i parazita koji se pojavi“, rekao je svojim pravnim zastupnicima. „Niže ćete naći nekoliko ispita karaktera kojima svaki aspirant na njenu postelju mora biti podvrgnut. Svako ko se bude nadao da će joj prići nekim drugim putem treba da zna da je ruka moje porodice dugačka i da se pruža i u visokim i u niskim krugovima.“

Pošto je sastavio ta podrobna uputstva, otišao je u vrt Starog zvonika – njegov zvonik je, naravno, bio zaista star – pružio se ispod drugog najstarijeg hrasta u Češiru, gurnuo papirne maramice u nozdrve da zaustavi smrad prljavih profita, nagutao se pilula koje je njegova porodica bezobrazno skupo prodavala već pola veka, pa je izdahnuo.

Pošto je tako ostala izuzetno bogata i potpuno nezavisna, Plurabela je lila gorke suze – jer je od oca nasledila gen za tugu – i dopustila da prođe pristojan period pre nego što je prizvala hrabrost da pročita očeve ispite, koje su joj njegovi advokati predali u dugačkoj žutoj koverti, poput poslednje želje i testamenta. Taj pristojni period nazvala je prelaznom godinom. Doba u kome će putovati,

meditirati, upoznati zanimljive ljude, ugraditi silikone u grudi i malo izoperisati lice.

Pošto je to vreme isteklo, izgledala je istovremeno mlađe i starije nego pre, a i malčice azijski kada je rasekla kovertu otvaračem za pisma izrađenim od roga nosoroga, zbog čije je zaštite povremeno demonstrirala u centru Mančestera. Kada nije uvidela kako je sposobnost da prepozna tri najveće laži dvadesetog veka, da nabroji pedeset najbogatijih „stranih“ porodica u Velikoj Britaniji ili da predloži izvodljiv plan za atentat na Tonija Blera važna za njenog idealnog partnera, bacila je očev test u korpu i smislila ispite pomoću kojih će izvesnije doći do muškarca kakvog je zamišljala da želi. Na svoj dvadeset prvi rođendan otišla je na svingersku zabavu u Olderli Edžu, pošto je prvo preduzela neophodne mere predostrožnosti i ustanovila da njena majka neće biti prisutna. Otišla je u kombinezonu vozača Formule 1 i sa trkačkim naočarima pa je zazveckala ključevima svih svojih automobila – *Folksvagenove* bube, BMW alfe i porše karere. Njih je, pošto je jednom skrenula na sebe pažnju većine gostiju, bacila u kofu s ledom pa je izašla napolje da čeka u bubi. Budući da je to bio Češir, nije se posebno iznenadila što su oko BMW-a i poršea izbile tuče i što niko nije došao za njom u folksvagen, mada joj se učinilo da je naučila dragocenu lekciju. Muškarce zavode kitnjastost i spoljašnji sjaj i nisu u stanju da vide suštinu a kamoli da je cene. Postala je lezbejka na godinu dana, jedna časna sestra koja je nekada radila kao sekretarica kod njenog oca uputila ju je u svete redove, oprobala se u manekenstvu, novinarstvu, fotografiji i kinetičkoj skulpturi, izvadila je

silikone i napokon se skrasila tako što je otvorila restoran – mada nije umela da kuva – u bivšoj štali Starog zvonika.

Restoran je krstila nazivom *Utopija* i zamislila ga je kao središte onog eksperimenta u idealističkom životu o kome joj je otac često pričao, ali koji nikada nije stigao da ostvari u praksi. Gosti će biti pozivani da prenoće, ili čak da tu provedu vikend, da idu u potragu za blagom, da igraju kroket, da se zaljube i odljube, da se divno ophode jedni prema drugima, da se podaju raznovrsnim terapijama, od ajurvedske masaže do bračnog savetovanja – sama Plurabela je bila izuzetno uspešna u medijaciji između stresa namučenih partnera, pošto je mnogo godina vežbala na svojim roditeljima – da besne protiv bogatstva, iako će samo bogati moći da priušte dolazak i da, naravno, uživaju u hrani koja govori o poštenom trudu u sadejstvu sa rasipnošću. Seoska pita zalivena šampanjcem *Krug Cloc d'Ambonnay*. Ili beli tartufi iz Albe česmovaćom. Na kraju će, rekla je novinaru *Češirskog života*, na jelovnik izneti i svoje ornamentalno devičanstvo, ali zasada još nije razvila metod za razlikovanje pravog od pogrešnog kupca.

Mada izuzetno fotogenična na jedan gamenski način, sa prćastim nosićem, usnama Pate Patak, zlaćanim uvojcima, grlenim glasom koji je izazivao misli o pčeli što u pozno leto zuji na prozorskom staklu i sa figurom skandinavske voditeljke vremenske prognoze, Plurabela Šelkros je nasledila očevo općinjeno nepoverenje prema medijima. Ne, neće snimiti televizijski program o svojim vikendima u *Utopiji*, ali opet, ako ponude da snime seriju, možda i hoće. Ideju da na te-ve ekranu za nešto trampi svoju nevinost osmotrila je kroz prizmu iste mešavine

skrupula i otvorenosti, i na kraju je prevagnulo i jedno i drugo. Sigurno je bolje, s tačke gledišta zanimanja publike, da pitanje je li ona našla pravog čoveka bude veći izvor napetosti. Iz nedelje u nedelju mogla je da postavlja nove zadatke i iz nedelje u nedelju udvarači neće uspevati da ih ispune. I tako se smejala, plakala, veselila, loše kuvala i kako je sledila epizoda za epizodom, donosila je presude – ne samo ljubavnicima spremnim da se bore za njenu ruku već i u odnosima drugih njenih gostiju. Uskoro, neprijetno, njene emisije počele su da se bave presuđivanjem jednako koliko hranom i ljubavlju. Nova serija po imenu *Kuhinjska savetnica* postigla je uspeh preko noći. Parovi, prijatelji, pa čak i davnašnji neprijatelji, donosili su svoje nesporazume za Plurabelin sto gde bi ona, dok im služi vrhunska jela koja je iza scene pripremio neko drugi, donosila presude koje se smatraju za obavezne bar u smislu da su sve strane pristale da ih poštuju u ugovorima potpisanim pre snimanja.

Ne samo da je tako bilo jeftinije nego da se obrate pravosuđu pa čak i arbitraži, već su suparnici mogli da iskuše prolaznu slavu, i još privlačnije, Plurabelinu neuporedivu mudrost. Koga posle toga briga je li dokazao svoje tvrdnje ili nije!

Za one kojima je slava bila manje važna od vindikacije, Plurabela je, na krilima uspeha, pokrenula novu veb-čet interaktivnu uslugu zvanu *Prepucavanje*. Tu su svadljivci morali da iznesu svoja nezadovoljstva pred sud britanske javnosti. „Ne mogu ja o svemu da odlučujem“, rekla je

Plurabela svojim prijateljima. Međutim, ispostavilo se da je britanska javnost previše otrovan arbitar čak i za svoj ukus, tako da je sajt progutala sopstvena srdžba a Plurabela je ponovo bila osoba koja je – u humanističkom duhu, po kome nije bitno je li nešto rešeno ili nije – rešavala sve.

Život je bio igra, a Ana Livija Plurabela Kleopatra Lepota Večna Radost Mudrija od Solomona Kristina – njen ceremonijal-majstor.

O, ali tuga je prokletstvo.

Plurabeli je majka rekla da je tuga prirodna za devojku koja je nedavno ostala bez oca. Plurabela je, međutim, tražila dublji razlog. Ili možda površniji razlog. U svakom slučaju, drugačiji razlog.

Majka u tome nije mogla da joj pomogne. „Filozofija ne spada u moje majčinske dužnosti“, rekla je. „Što ne odeš na tečajeve tuge u Vilmslou?“

„Zato što niko ne treba da me uči tuzi. Moram da je se otarasim.“

„To tamo i rade“, rekla je njena majka. „Pogrešno sam se izrazila. To ti je kao Anonimni alkoholičari, samo za bogate.“

„Hoću li morati da ustanem i kažem: 'Zdravo, ja sam Ana Livija Plurabela Kleopatra Lepota Večna Radost Kristina, moje lično bogatstvo je procenjeno na više od dvadeset miliona funti i ja sam tugoholičarka'? Jer ako ću morati, onda ne idem.“

Njena majka je slegnula ramenima. Smatrala je da je njenoj kćerki potreban ljubavnik. Kada imaš ljubavnika, nemaš vremena za tugovanje.